

KARTY PRACY DO ROZDZIAŁU WOJNY I KRYZYS RZECZYPOSPOLITEJ W XVII WIEKU

Materiał do zadania 1.

Szóstak (sześć groszy) Zygmunta III Wazy z 1596 r.

awers

rewers

Zadanie 1. (0–2)

1.1. Wyjaśnij znaczenie elementów graficznych umieszczonych na rewersie monety.

.....

.....

1.2. Oceń, jakie skutki dla Rzeczypospolitej miało posługiwanie się przez władcę symboliką ukazaną w źródle. Uzasadnij odpowiedź.

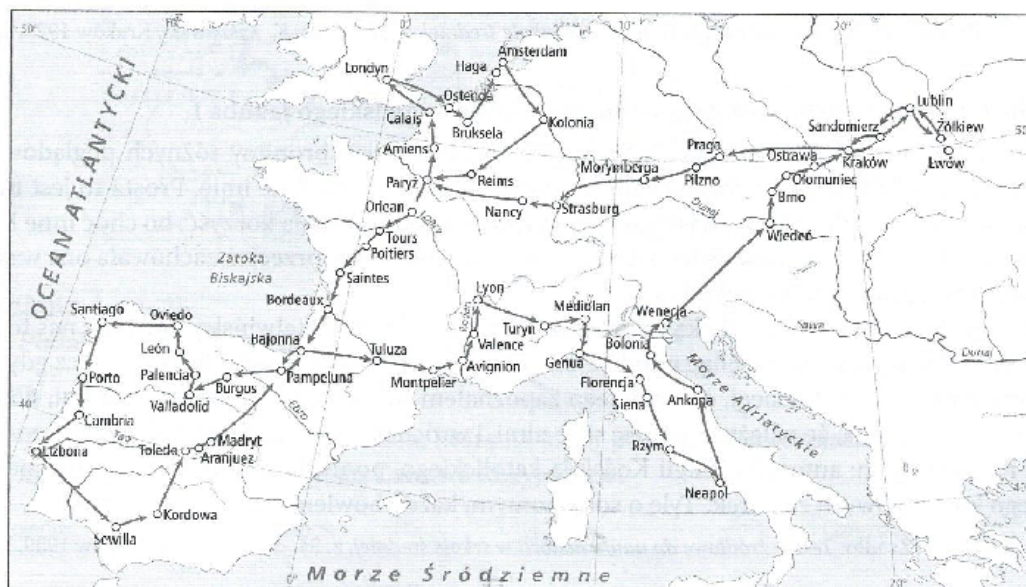
.....

.....

.....

Materiały do zadania 2.

Źródło 1. Trasa podróży Jakuba Sobieskiego po Europie w latach 1607–1613

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

O wyborze trasy decydowały w dużej mierze względy wyznaniowe. Jeśli prześledzimy podróże zagraniczne dysydentów i katolików, to dojdziemy do wniosku, że znacznie różniły się one od siebie. Protestanci wzbierali się raczej przed wyjazdem do Włoch i Hiszpanii, skłaniając się ku odwiedzinom w Niemczech, Anglii, Niderlandach i Francji. Katolicy wybierali się z kolei najczęściej właśnie do Włoch, Hiszpanii i Francji. Szczególnie chętnie odwiedzali oni Rzym. Młodzież obu wyznań spotykała się we Francji oraz w Niderlandach, gdzie wyjątkowo chętnie zapoznawano się z przodującą podówczas w Europie sztuką wojenną.

Źródło: Michał Kozłowski, <http://www.histmag.org/Podroze-Jakuba-Sobieskiego-7636> [dostęp: 21.01.2014].

Zadanie 2. (0–1)

Oceń, czy trasa podróży Jakuba Sobieskiego po Europie była typowa dla panujących ówczesnie zwyczajów. Uzasadnij odpowiedź, biorąc pod uwagę fakt, że szlachcic ten był katolikiem.

Materiały do zadania 3.

Źródło 1. Fragment instrukcji dla nuncjusza apostolskiego

Co się tyczy teraźniejszego króla, sądzę, że jemu więcej niż komu innemu winniśmy tę zbawienną odmianę [...]. Gdyby tedy jakiemu królowi polskiemu, dobremu katolikowi, przyszło na myśl nie dawać godności tylko samym katolikom, mając jak mówią do rozdania ok. 23 tysięcy tak urzędów, jak beneficjów, czyby tym sposobem bez żadnej namowy nie nawrócił w krótkim czasie całą szlachtę, a za nią mieszczan i chłopów? [...]. Powinniśmy tedy dziękować Panu Bogu, że odkąd grasować zaczęła ta zaraza po Polsce, mieliśmy tam ciągle królów dobrych katolików, mianowicie teraźniejszego Szweda, który lubo zrodzony z ojca heretyka i wśród heretyckiego narodu, tak jest pobożny i gorliwy, że nie byłby lepszym katolikiem, choćby się urodził i wychował w Rzymie. W ciągu bowiem długiego swojego panowania, odmieniwszy senat, dokazał, że gdy przy wstąpieniu jego na tron było tylko trzech senatorów katolików, teraz zaś dwóch albo trzech heretyków.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, z. 36, oprac. K. Tyszowski, Kraków 1923, s. 16.

Źródło 2. Fragment listu Jana Zamoyskiego do króla angielskiego Jakuba I

Lecz do tego prowadzę, że chociaż w tych sporach chrześcijan bronimy różnych poglądów, to jednak z miłości dla Rzplitej chrześcijańskiej zgadzamy się na wspólne imię. Prosta to jest rada, ale jednak szczerza, a dla narodu naszego i Rzeczypospolitej przyniosła korzyść, bo choć inne Królestwa zastała wzburzone i zachwiane domowemi wojnami, nasze przecież zachowała ona w spokojnym i nienaruszonym związku [...].

Ja zaiste zachowuję naukę katolicką rzymską, siostra moja idzie za kalwińską, a jednak nas to nie rozdziela. Wyznaję także, że będąc młodzieńcem przeszedłem na wyznanie luterskie, lecz gdy [...] przetrząsałem wszystkie księgi, a wśród tego zapoznałem się także z świętymi doktorami, doszedłem do przekonania, że należy pogodzić się z nimi, i wróciłem tam, skąd odszedłem. A pozostaje rzecz najważniejsza: autorytet religii Kościoła katolickiego, po usunięciu którego nie będzie już żadnego końca nowych rozterek. Tyle o sobie samym, każdy bowiem samo sobie stanowi.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, z. 34, oprac. S. Kot, Kraków 1929, s. 13.

Zadanie 3. (0–2)

3.1. Rozpoznaj władcę, za którego panowania powstały przedstawione teksty źródłowe. Obok zdania fałszywie charakteryzującego króla zapisz słowo *fałsz*.

1. Był siostrzeńcem Zygmunta II Augusta.	
2. Za jego rządów doszło do bitwy pod Oliwą.	
3. Jako jedyny król Polski został koronowany za życia poprzednio panującego władcy.	

3.2. Rozstrzygnij, czy wyznanie heretyckie, o którym mowa w źródle 1., i wyznanie luterańskie, wspomniane w źródle 2., to ta sama religia. Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

.....

Materiał do zadania 4.

Mapa. Ziemie Rzeczypospolitej w końcu XVII w.

Zadanie 4. (0–2)

4.1. Podaj literę, którą na mapie oznaczono Kurlandię.

Litera:

4.2. Wstaw znak X obok nazwy miasta, które na mocy postanowień rozejmu andruszowskiego miało należeć przejściowo do Carstwa Rosyjskiego.

Smoleńsk		Polock		Kijów		Czernihów	
----------	--	--------	--	-------	--	-----------	--

Materiały do zadania 5.

Źródło 1. Fragment raportu nuncjusza papieskiego w Wenecji z 1683 r. do sekretarza stanu

Szybko rozeszła się wiadomość radosna w Wenecji i objęła całe miasto. Zaraz zgromadziły się wielkie tłumy ludzi ze szlachty, jak też z innych stanów, które przelewały się przez pałac posła cesarskiego hr. Franciszka Thurn Valsassina, dając wyraz swej radości i składając gratulacje; obszerne pałac wypełniony był mnóstwem ludzi, podobnie jak i dość rozległy plac przed pałacem. Jeden wielki okrzyk radości wypełniał powietrze, płomienie ognisk rozpalonych na cześć zwycięstwa wznosiły się ku niebu. Trwało to przez całą noc. [...]

Kupcy mieli dzisiaj wszystkie sklepy zamknięte: zbierano wszystko, co się dało, aby ognie triumfalne podsycać. Głośno i zgiełkliwie wiwatowano na cześć Jego Świątobliwości, cesarza i króla polskiego. Zabrzmiały dzwony katedry św. Marka dla uczczenia zwycięstwa, zaczęto uderzać w dzwony na wszystkich wieżach kościelnych.

Źródło: *Historia nowożytna 1648–1789. Wybór tekstów*, oprac. Kazimierz Piwarski, Warszawa 1954, s. 114–115.

Źródło 2. Fragment relacji francuskiego dyplomaty z XVII w.

W chwili wybrania go królem [...] był marszałkiem wielkim i jednocześnie hetmanem wielkim – posiadał [zatem] dwa najwspanialsze urzędy w Polsce, bowiem marszałek wielki jest sędzią i szefem szlachty, hetman wielki zaś dowódcą armii. Z tego też względu, nie miał on wcale ochoty zostać królem. Przekonywał swoją żonę, pałającą pragnieniem zdobycia korony, iż nie zdaje sobie sprawy z tego, czego chce – zyska tylko czczy tytuł, lecz straci poważanie. Korona i tron osłabiają jego autorytet, a najbliżsi przyjaciele, widząc go z berłem w ręku, odwrócą się od niego, stając się śmiertelnymi wrogami. Jednakże przeznaczenie, a raczej ambicja, skłoniły marszałkową wielką [...] do działania na rzecz jego elekcji.

Źródło: *Wielka Historia Świata. Świat w XVII wieku*, Kraków 2005, s. 476.

Zadanie 5. (0–1)

Rozstrzygnij, czy w obu tekstach źródłowych mowa jest o tym samym władcy. Uzasadnij odpowiedź, podając dwa argumenty – po jednym odnoszącym się do każdego ze źródeł.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Materiały do zadania 6.

Źródło 1. Joachim Jerlicz *Latopisiec albo kroniczka o hetmanie Mikołaju Potockim* [fragment]

Gdy na Ukrainie dopełniał się los wojsk koronnych, 20 maja zmarł król Władysław IV. W tych trudnych chwilach ster państwa przejął w swe ręce kanclerz wielki koronny Jerzy Ossoliński. Wprawdzie zgodnie z prawami Rzeczypospolitej godność kanclerska ustawała wraz ze śmiercią króla i kanclerz mógł podjąć swoje obowiązki dopiero po koronacji nowego władcy, to jednak Maciej Łubieński, na którego jako prymasa Polski i interreksa w okresie bezkrólestwa przechodziła najwyższa władza w państwie, nie był w stanie sprostać tym obowiązkom, głównie ze względu na podeszły wiek.

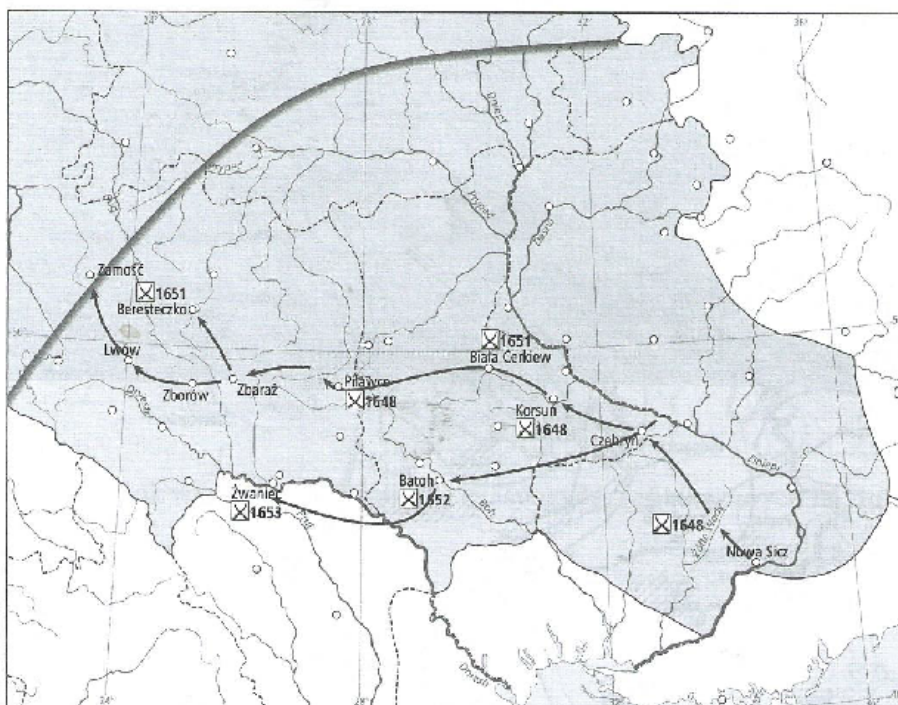
Źródło: J. Kaczmarczyk, *Bohdan Chmielnicki*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2007, s. 54.

Źródło 2. Joachim Jerlicz *Latopisiec albo kroniczka o hetmanie Mikołaju Potockim* [fragment]

Ponieważ żadna siła już nie stała na przeszkodzie, Tatarzy i Kozacy wdarli się aż pod Białą Cerkiew, biorąc wielki łup. I z całą pewnością, gdyby nie zostali powstrzymani siłą Bożą i wstawieniem Bogarodzicy, mogli kusić się o sam Kraków i Warszawę bez niczyjego oporu. Bowiem taki strach zapanował, iż wszyscy myśleli bardziej o ucieczce niż o obronie. Chociaż bowiem w roku 1620 podobna klęska pogłębiła Królestwo, gdyż ubyli obaj hetmani, jeden zabity, drugi pojmany, stało się to poza Królestwem, za zbliżaniem się zimy, gdy w kraju kwitł pokój, teraz zaś w samych wnętrznościach Królestwa, przez wiarołomnych poddanych, i z pierwszą wiosną, z którą w polach wszystko służy posuwaniu się wrogiego wojska.

Źródło: J. Kaczmarczyk, *Bohdan Chmielnicki*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2007, s. 54.

Źródło 3. Mapa

Zadanie 6. (0–3)

6.1. Wyjaśnij, jakie niebezpieczeństwo dla Rzeczypospolitej wiązało się z wydarzeniami opisanymi w źródle 1.

.....

.....

.....

.....

6.2. Wpisz znak X obok miejsca rozegrania bitwy, której okoliczności wyjaśnia źródło 2.

Żółte Wody	
Korsuń	
Zbaraż	
Beresteczko	

.....

.....

.....

.....

.....

Mapa. Najazd Szwedów na Rzeczpospolitą

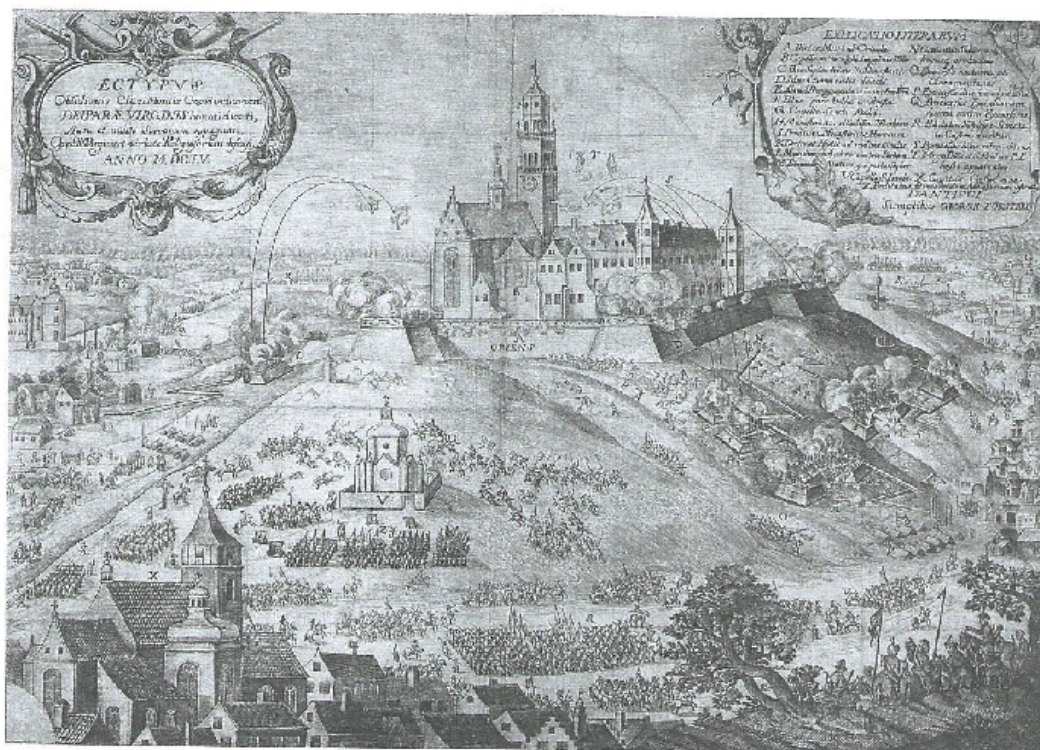

Wpisz w tabelę numery z legendy do mapy odpowiadające podanym opisom.

Obszary działania polskich oddziałów partyzanckich.	
Granica Rzeczypospolitej.	
Najdalszy zasięg obszarów zajętych przez Szwedów.	
Ważniejsze działania wojsk szwedzkich w latach 1655–1656.	
Miasta i twierdze oblegane, ale niezdobyte przez Szwedów.	

Materiał do zadania 8.

Rycina

Zadanie 8. (0–2)

8.1. Wpisz znak X obok właściwego określenia czasu wydarzeń ukazanych na ilustracji.

listopad-grudzień 1655 r.	
marzec-kwiecień 1658 r.	
marzec-kwiecień 1660 r.	
styczeń-luty 1667 r.	

8.2. Wyjaśnij wpływ przedstawionego wydarzenia na przebieg wojny.

.....

.....

.....

.....

.....

Materiały do zadania 9.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego zawierającego informacje o sztuce barokowej w Rzeczypospolitej w XVII w.

[...] kolumna rezerwowana była [...] dla postaci Chrystusa, Madonny i świętych. [...] w wypadku naszego pomnika po raz pierwszy w nowożytnej Europie na kolumnie postawiony został świecki władca. Tym samym [...], uświęcając w ten szczególny sposób majestat króla, stała się pomnikiem szczególnej chwały ziemskiej i niebieskiej. Temu przesłaniu odpowiadają także zbroja (symbol mocy ducha) [...] i trzymane przezeń w rękach atrybuty gotowości do obrony wiary: szabla i krzyż.

Źródło: *Historia Polski*, t. 6, *Polska 1586–1831*, Biblioteka „Gazety Wyborczej”, Warszawa 2007, s. 226.

Źródło 2. Pomnik Stefana Czarnieckiego w Tykocinie z 1763 r.

Zadanie 9. (0–4)

9.1. Rozpoznaj władcę, którego dotyczy źródło 1.

.....

9.2. Zinterpretuj atrybuty postaci ukazanej w źródle 2. na podstawie opisu ze źródła 1.

.....

.....

.....

9.3. Zapisz nazwę wydarzenia historycznego, które najbardziej przyczyniło się do rozślawnienia postaci przedstawionej w źródle 2.

.....

9.4. Rozstrzygnij, czy największe zasługi dla Rzeczypospolitej postaci ze źródła 2. przypadły na czas panowania władcy, którego dotyczy źródło 1. Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

Materiał do zadania 10.

Jan Chryzostom Pasek o elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego

Nastąpiła potym elekcja króla. [...]. Sam Radziwiłł Bogusław miał z sobą ludzi z ośm tysięcy bardzo pięknych. [...] Nazajutrz pojeżdżali się do szopy. Okryły wojska pole; dopiero różni różnie dają sentencyje, ten tego, ten zaś inszego chwając. Ozwie się jeden szlachcic z województwa łęczyckiego, którzy zaraz nad kołem stali na koniach: „Nie odzywajcie się [...], bo tu będą kule koło łba latały” [...]. Kiedy to poczną ognia dawać, senatorowie z miejsc w nogi między karety, pod krzesła; rozruch, tumult. Zaraz insze chorągwie [wojsk prywatnych magnatów – przyp. red.] skoczyły w drugą stronę piechotę potrącać, deptać [...]. [...] Ozwie się ktoś tam z kupy: „Mości Panowie, nie na próżnowanieśmy tu przyjechali; milcząc a patrząc na siebie, nic tu nie sprawiemy. Ponieważ ksiądz JMość z Prażmowa funkcyje urzędowi swemu należytej nie czyni dosyć, więc prosimy JMości pana kasztelana krakowskiego, jako pierwszego *in regno* senatora, aby nam był dyrektorem; wszakże też to nie papieża obierają, możemy się obeść i bez księdza.

Źródło: Jan Chryzostom Pasek, *Pamiętniki*, Wrocław 2003, s. 442–444, 447.

Zadanie 10. (0–2)

10.1. Wyjaśnij, dlaczego Jan Chryzostom Pasek uważał, że ksiądz z Prażmowa funkcyje urzędowi swemu należytej nie czyni dosyć.

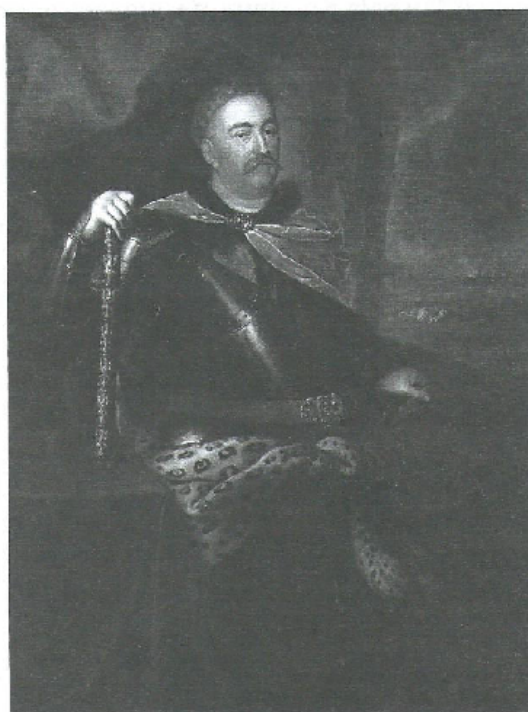
10.2. Czy przytoczony fragment dzieła Jana Chryzostoma Paska mógł być dowodem oligarchizacji życia politycznego w Rzeczypospolitej? Uzasadnij odpowiedź.

Materiały do zadania 11.

Źródło 1. Obraz przedstawiający rodzinę Jana III Sobieskiego

Źródło 2. Obraz ukazujący Jana III Sobieskiego

Zadanie 11. (0–1)

Wymień trzy wzorce kulturowe, do których nawiązali autorzy przedstawionych reprodukcji. Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

.....

Materiał do zadania 12.

Szymon Starowolski *Polska albo opisanie Królestwa Polskiego* [fragment]

Władza w Polsce składa się z trzech podstawowych i prostych form republiki, które zakładają rządy albo jednego, albo kilku, albo wielu, czyli wszystkich do pewnego stopnia, w oparciu o równość praw. Mamy tedy króla nie z dziedzictwa, lecz w drodze elekcji kreowanego, który jest najwyższym wykonawcą praw ustanowionych na sejmach. Mamy senat ze znaczniejszej szlachty wybrany i do przestrzegania tychże praw powołany. Mamy posłów sejmowych, obranych w wolnym głosowaniu każdej prowincji, a wyznaczonych do uchwalania na sejmie praw, jakoby trybunów jakichś, którzy i władzę króla, i senatu nadmierny autorytet ograniczają.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, z. 36, oprac. K. Tyszowski, Kraków, 1923, s. 34

Zadanie 12. (0–2)

12.1. Wyjaśnij, do jakich wzorców ustrojowych Szymon Starowolski porównywał strukturę władzy w Rzeczypospolitej.

.....

.....

12.2. Rozstrzygnij, czy współczesna demokratyczna republika mogłaby być oparta na zasadach opisanych przez autora przywołanego tekstu. Uzasadnij odpowiedź.

Materiały do zadania 13.

Źródło 1. Instrukcja Jakuba Sobieskiego z 1649 r. dla synów wyjeżdżających w świat

Będzie miał każdy z was księgę [...] z gołego papieru, w której sobie wszystkie drogi peregrynacji swojej pisać będziecie od dnia wyjechania z domu, aż, da Bóg, zwrócenia się. Będziecie sobie w tejże książce notować *notabilia*¹ w mieście albo w królestwie, w którym będziecie [...]. Mianowicie, będziecie sobie notować królów, monarchów i książąt udzielných, których będziecie widzieli [...]. Kiedy przez miasta wielkie pojedziecie, wypytajcie się, czyje miasto.

Na podstawie: J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 86.

¹ *Notabilia* – rzeczy godne zapamiętania.

Źródło 2. Instrukcja Jakuba Sobieskiego z 1649 r. dla synów wyjeżdżających w świat

Peregrynacji *inter alios fructus*¹ ten jest *primarius*²: uczenie się języków cudzoziemskich. To ozdoba każdego szlachcica polskiego i pochwała między przednimi ozdobami i pochwałami umieć języki. A nie tylko każdego szlachcica polskiego, ale każdego *hominis politici*³. Przyda się i na dworze pańskim, przyda *et in Republica*⁴ na różne legacje, na różne pańskie i Rzeczypospolitej usługi. A choćby nie było nic więcej, jeno to: między cudzoziemcami, których pełna Polska, siedzieć a nie być niemy.

Na podstawie: J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 86.

¹ *Inter alios fructus* – między innymi korzyściami.

² *Primarius* – najważniejszy.

³ *Hominis politici* – dosłownie: człowieka politycznego, obywatela.

⁴ *Et in republica* – i w republice.

Źródło 3. Fragment wiersza Wacława Potockiego

Polacy do cudzych z kosztem jeżdżą krajów,
Pozbywają ojczystych cnotę obyczajów,
Bogacą Włochy, Niemcy, Francuzy włokitą,
A siebie i ubożą swą Rzeczpospolitą [...].

Na podstawie: J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 87.

Zadanie 13. (0–3)

13.1. Zapisz imiona i nazwiska monarchów, których mogliby uwzględnić w 1649 r. synowie Jakuba Sobieskiego w notatkach prowadzonych w trakcie zagranicznych podróży.

Państwo	Władca
Szwecja	
Francja	
Hiszpania	
Cesarstwo	

13.2. Wyjaśnij na podstawie źródła 2. wpływ podróży zagranicznych na kariery polityczne szlachciców.

.....

.....

.....

13.3. Rozstrzygnij, czy obyczaj odbywania podróży zagranicznych przez młodzież szlachecką i magnacką jest jednakowo oceniany w każdym z podanych źródeł. Uzasadnij odpowiedź.

.....

.....

.....

Materiał do zadania 14.

Szymon Starowolski *Reformacja obyczajów polskich* (ok. 1650 r.) [fragment]

Sama to tylko nieszczęśliwa polska wolność, gdzie wolno czynić, co się nie godzi, i wolno Boga i majestat Jego bluźnić, pomazańca Bożego, radę jego, stan duchowny łżyć, szkalować i znieważać; wolno dobra kościelne i Rzplitej plądrować, dwory szlacheckie najeżdżać, niewinnie ludzi zabijać, gwałty białymgłom czynić i, co się jeno komu podoba, broić bez żadnego karania.

Na podstawie: J.S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 149.

Zadanie 14. (0–2)

14.1. Wyjaśnij, jak Szymon Starowolski rozumie „złotą wolność”, do której odnosi się w swoim tekście.

.....

.....

.....

14.2. Wymień dwa wydarzenia polityczne z dziejów Rzeczypospolitej, które mogłyby uzasadniać opinię autora o złotej wolności.

.....

.....

.....

Materiał do zadania 15.

Szymon Starowolski *Reformacja obyczajów polskich* (ok. 1650 r.) [fragment]

Z sławnej onej jazdy szlacheckiej [...], od którejśmy się wszyscy *equites*¹ zwali, staliśmy się teraz wozownicy, podusznicy, z łózkami i kołami się włócząc, bez poszóstnych karet, strojnie obitych kotczych [powozów – przyp. red.], jedwabiem i srebrem ozdobionych rydwanów nie tylko do sąsiada, ale i do obozu już jechać nie chcemy.

Źródło: J.S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 151.

¹ *Equites* – tu: jeźdźcami.

Zadanie 15. (0–1)

Wykaż, na czym polegał związek między przemianami w położeniu stanu szlacheckiego, o których pisał Szymon Starowolski, a potencjałem militarnym Rzeczypospolitej. Uwzględnij zmiany w sztuce wojennej, które dokonały się w czasach nowożytnych.

Materiały do zadania 16.

Źródło 1. Wespazjan Kochowski *Dworska fortuna* [fragment]

Niechaj kto chce stawa bliski
Przy królewskim tam tronie,
Ja zaś w swej chatce niskiej
Bezpieczniej wesprę skronie.

Niech kto chce depce mozaikiem
Ułożone podłogi,
Ja nie chcę być niewolnikiem,
W złotą wolność ubogi.

Tam jest szczęście: dom ojczysty,
Dobrze nabyte zbiory, [...].

Nie masz, nie masz, jako w domku
Własnym pilnowali roli...

Źródło: J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 153.

Źródło 2. Wacław Potocki *Wety parnaskie* [fragment]

Miła wiosko, wdzięczne sady,
Lasy, stawy, bez zawady
Sąsiada dogryźliwego
I kredytora przykrego,
Cieniu miły, wdzięczny cieniu,
Choć przy miernym, dobrym mieniu,
Tak się tobą kontentuję,
W sobie wielki pokój czuję.

Źródło: J.S. Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 153.

Zadanie 16. (0–2)

16.1. Wyjaśnij, na czym polegały ideały życia polskiej szlachty w XVII w. przedstawione w obu źródłach.

16.2. Zinterpretuj słowa Wespazjana Kochowskiego.

*Ja nie chcę być niewolnikiem,
W złotą wolność ubogi: [...].*

Materiały do zadania 17.

Źródło 1. Wespazjan Kochowski *Starożytność domów szlacheckich* [fragment]

Któryż dom w Polsce starszy? Jest Chamiec od Chama
I Abramowicz także jest od Abraama.
Są, do których listy swe pisał Paweł święty,
Od Jakuba Minora i Tęcze dom wzięty.
Jeśli z nazwisk te domy liczą stare lata,
Rajski z Adamowskim są od początku świata.

Na podstawie: J.S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 168.

Źródło 2. Fragment *Liber chamorum*¹

Bałyński nazwał się z Jędrzejowa Bałdyna rzeźnika syn,
Barszczowski Mathiasz nazwał się Barszczów syn z Radowa,
Barański nazwali się trzech bracia, tych ociec we wsi Chełmie
miła od Krakowa chłop był, karczmarz, Baranem go zwano,
Bierkowski z Myszliszowa od Przedborza Birki chłop rolnika syn,
Bryliński nazwał się miejski synek z Poznania, Bryła ojca jego tam zowią,
Burkacki nazwał się Jan z Rusi z Beresteczka, Burkaty mieszczanina syn...

Na podstawie: J.S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce, XVI–XVIII wiek*, t. I, Warszawa 1976, s. 179.

¹ *Liber chamorum* – dosłownie *Księga chamów*, utwór Waleriana Nekandy Trepki z początku XVII w., zawierający spis osób bezprawnie podszywających się pod stan szlachecki.

Zadanie 17. (0–2)

17.1. Wymień na podstawie obu źródeł dwa sposoby uzasadniania przynależności do stanu uprzywilejowanego.

17.2. Podaj dwie formy mobilności społecznej w Rzeczypospolitej, odwołując się do źródła 2.

Materiały do zadania 18.

Źródło 1. Napis z tablicy pamiątkowej znajdującej się w kościele w Suchej Beskidzkiej

Roku pańskiego 1630 Jaśnie Wielmożny I.M.P. Piotr Komorowski [...] starosta oświęcimski, będąc chory bardzo a osobliwie na oko, które mu było z głowy wyszło na wierzch, że go podwiewować musiał ten, będąc w Krakowie w kamienicy swojej. We śnie okazał mu się błogosławiony ojciec Stanisław w habicie swoim zakonnym, a ocknąwszy się poznał, że mu się zaraz na zdrowiu polepszyło [...], [...] nazajutrz kazał się nieść jeszcze słaby do grobu jego, a tam odprawivszy swoje nabożeństwo [...], począł mówić, ze strony fundacyji, aby tam tych zakonników to jest *canonicos regulares* w swojej dziedzicznej majątności [osadzić – przyp. red.] [...].

http://www.suchabeskidzka.pl/pl/56344/78414/Kanonizacja_blogoslawionego_Stanislaw_Kazimierczyka.html [dostęp: 3.03.2014].

Źródło 2. Nota biograficzna błogosławionego Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem Święty Kościoła katolickiego, prezbiter, polski duchowny katolicki, kanonik laterański, kaznodzieja i duszpasterz krakowski (ur. 27 września 1433 r., zm. 3 maja 1489 r.). Jego ojciec był z zawodu tkaczem, pełnił również funkcję rajcy miejskiego. Stanisław ukończył teologię, a w 1456 r. wstąpił do klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie. Rok po śmierci księdza Stanisława sporządzono spis 176 nadzwyczajnych łask uzyskanych dzięki jego orędownictwu.

Zadanie 18. (0–1)

Rozstrzygnij, czy kult Stanisława Kazimierczyka w Polsce w XVII w. miał charakter stanowy. Uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 19. (0–12)

Zadanie zawiera dwa tematy. Wybierz jeden z nich do opracowania.

1. Rozstrzygnij słuszność stwierdzenia, że wydarzenia, które miały miejsce w 1648 r. stanowiły przełom między dwiema formami ustroju Rzeczypospolitej szlacheckiej: demokracją szlachecką i oligarchią magnacką. W pracy wykorzystaj załączone materiały.
2. Scharakteryzuj podstawowe zasady sztuki wojennej Rzeczypospolitej w XVII w. i rozważ ich skuteczność w kolejnych kampaniach wojennych tego stulecia.

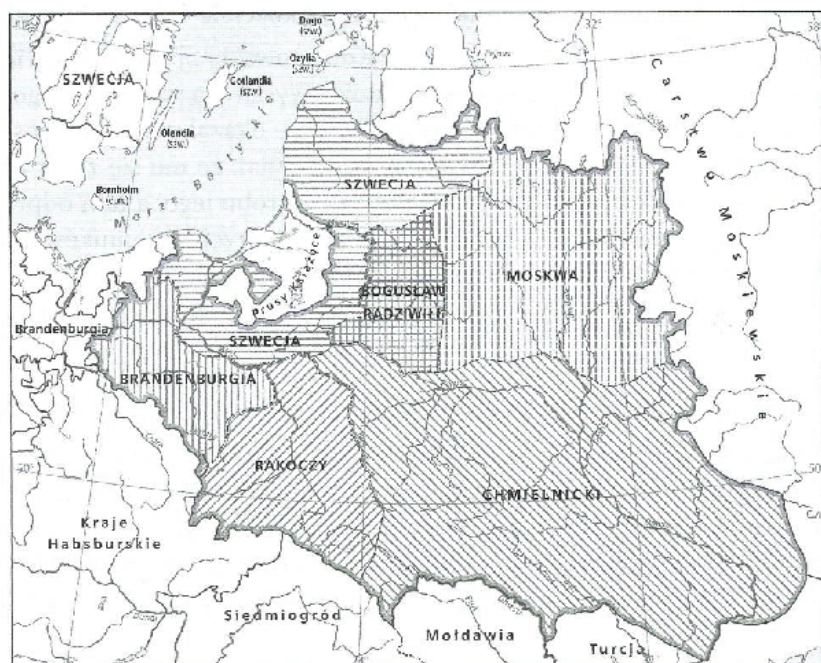
Materiały źródłowe do tematu 1.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

Zamiast zmiany w linii rozwoju państwa, jaką stanowił zwrot w kierunku absolutyzmu, w Polsce postępowała dalsza, doprowadzona do ostatecznych konsekwencji ewolucja modelu monarchii stanowej. Uczestniczącym we władzy – obok monarchy – „narodem politycznym” była zarówno średnia szlachta, jak i magnaci. Od drugiej połowy XVII stulecia układ sił w „narodzie politycznym” ulegał zmianie. Przewagę uzyskali magnaci, którzy podporządkowali sobie część szlachty, a pozostałą odsuwali [...] od współdziałania w sprawach publicznych. Czasy Rzeczypospolitej szlacheckiej [...] przedstawiają się w sposób zróżnicowany. Wyluczając ostatnie lata kształtowania się monarchii konstytucyjnej, wyróżniamy w czasach szlacheckiej Rzeczypospolitej dwa zasadnicze podokresy: a) demokracji szlacheckiej i b) oligarchii magnackiej.

Źródło: J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1994, s. 177–178.

Źródło 2. Mapa. Przewidywane skutki traktatu w Radnot

Źródło 3. Tabela. Sejmy Rzeczypospolitej za panowania królów elekcyjnych

Panujący królowie	Lata panowania	Liczba sejmów		Przeciętne trwanie obrad w dniach
		odbytych*	w tym bez uchwał	
Henryk Walezy	1573–1575	7	–	41
Stefan Batory	1576–1586	7	–	47
Zygmunt III	1587–1632	37	6	39
Władysław IV	1632–1648	15	3	38
Jan Kazimierz	1648–1668	20	7	39
Michał Korybut Wiśniowiecki	1669–1673	6	4	51
Jan III Sobieski	1674–1696	12	6	63
August II Mocny	1697–1733	21	12	28
August III	1733–1763	16	14	27
Stanisław August Poniatowski	1764–1795	13	1	162

*obejmuje sejmy zwyczajne i nadzwyczajne, które doszły do skutku; bez sejmów konwokacyjnych i elekcyjnych

Źródło: U. Augustyniak, *Historia Polski 1572–1795*, Warszawa 2008, s. 98.